

Нормативне регулювання питання гендерної рівності в суспільстві та галузі охорони здоров'я України

Чепелевська Л.А., Крапівіна А.А.

***Резюме.** Проведено вивчення чинної нормативно-правової бази з питань регулювання гендерної політики в суспільстві та сфері охорони здоров'я. Висвітлено основні заходи, що проведені в українському суспільстві та галузі охорони здоров'я щодо досягнення гендерної рівності.*

***Ключові слова:** нормативно-правові документи, гендерна рівність, охорона здоров'я.*

Актуальність проблеми. Кінець ХХ ст. для більшості держав ознаменувався новим курсом державної політики – політики утвердження рівних прав і можливостей для жінок та чоловіків, що сприяє економічному зростанню країни та забезпеченню її стабільного розвитку [5].

Під гендерною рівністю розуміють рівний правовий статус чоловіків і жінок та можливості для його реалізації, що дозволяють брати однакову участь як чоловікам, так і жінкам у всіх сферах їх життєдіяльності [1]. В охороні здоров'я гендерна рівність означає рівний доступ і можливості щодо отримання медичної допомоги та використання медичних послуг залежно від потреб й отримання медичної допомоги однакової якості [9].

Мета дослідження – вивчення та аналіз нормативно-правових документів щодо регулювання гендерної рівності в українському суспільстві та галузі охорони здоров'я.

У роботі застосовано бібліосемантичний метод, вивчалися чинні в Україні нормативно-правові акти з питань гендерної рівності.

Результати дослідження та їх обговорення. Національне законодавство щодо забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок ґрунтується на положеннях міжнародних нормативно-правових актів [13]. Упродовж минулого і нинішнього століть Україна визнала й ратифікувала низку міжнародних документів, що проголошували принцип рівності для чоловіків і жінок, провідними серед них є такі: «Загальна декларація прав людини ООН» (1948 р.), Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок»

(1979 р., ратифікована Україною в 1981 р.), «Декларація щодо рівності жінок та чоловіків» (1988 р.), «Віденська декларація прав людини» (1993 р.), «Пекінська декларація та Платформа дій щодо поліпшення статусу жінок» (1995 р.) [13, 17].

Ключовим документом, що проголошував рівність становища чоловіків і жінок у суспільстві, стала Декларація Тисячоліття ООН, в якій були визначені та сформовані основні завдання і задачі для покращення суспільного розвитку – Цілі Розвитку Тисячоліття (ЦРТ). Разом із 189 країнами-членами ООН у вересні 2000 року Україна підписала Декларацію Тисячоліття ООН [6]. Сформована на глобальному рівні система ЦРТ, яка була адаптована до розв'язання проблем, притаманних українському суспільству, визначила забезпечення гендерної рівності одним із пріоритетних завдань [19].

Викладені в міжнародному законодавстві підходи до утвердження рівних гендерних прав сприяли впровадженню принципу рівності для чоловіків та жінок у національні плани й проекти, вимагаючи від державних структур формування і розвитку вітчизняної нормативно-правової бази у питаннях забезпечення гендерної рівності.

Рівність прав і можливостей жінок і чоловіків закріплена в основному законі держави – Конституції України. Це стаття 24, яка проголошує рівні права та свободи громадян, а також відсутність привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі та ін. Чоловікам і жінкам надаються рівні можливості «у громадсько-політичній і

культурній діяльності, здобутті освіти і професійній підготовці, праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають можливість жінкам поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям» [11].

Водночас, в охороні здоров'я цей принцип був задекларований у 1993 р. в «Основах законодавства про охорону здоров'я» [2]. Стаття 4 цього закону визначила рівні можливості громадян при отриманні медичної допомоги та забезпечення їм справедливого доступу до медичних послуг, зміцнення, відновлення та підтримання здоров'я одним із основних принципів функціонування галузі.

Подальша актуальність реалізації принципу гендерної рівності в українському суспільстві знайшла відображення в Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану дій на 1997–2000 роки щодо поліпшення становища жінок і підвищення їх ролі у суспільстві» від 8 вересня 1997 р. № 993 [16]. Цим документом визначались стратегічні завдання розвитку суспільства, серед яких декларувалося забезпечення дотримання прав жінок як невід'ємної складової прав людини; забезпечення жінкам рівних із чоловіками прав у сфері трудової діяльності; запобігання насильству стосовно жінок та охорону здоров'я і репродуктивних прав жіноцтва. Продовженням обраного курсу державотворення стало прийняття в травні 2001 р. Постановою Кабінету Міністрів України «Національного плану дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 роки» № 479 [12]. Значна частина запланованих заходів була зосереджена на продовженні реалізації розпочатих у попередньому документі заходів, спрямованих на поліпшення становища жінок, хоча визначалися завдання певних гендерних перетворень. Однак для галузі охорони здоров'я не було окремо визначено цільових завдань. У межах реалізації даних Національних планів МОЗ України було розроб-

лено інформаційно-методичні матеріали та проведено просвітницькі заходи з питань збереження та зміцнення здоров'я жінок і дітей; здійснювалася підтримка центрів та служб для надання медико-психологічної та соціальної допомоги жінкам і дітям, які стали жертвами насильства [3, 4]. Обидва документи основну увагу приділяли питанням покращення становища жінок, водночас проблеми чоловіків практично не були враховані. Гендерні питання фокусувались здебільшого на «жіночих» проблемах, що сприяло формуванню у суспільстві стереотипності думок, що вони вивчають лише питання жіночої статі.

Вагомим здобутком українського суспільства стало прийняття 8 вересня 2005 р. Верховною Радою України Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» № 2866-IV [8], який набув чинності з 1 січня 2006 р. Документом визначалися стратегічні напрями, пріоритетні галузі (політика, економіка, освіта, соціальна політика) та відповідні заходи реалізації гендерної політики в суспільстві [10]. Проте, не дивлячись на згадування у преамбулі документа про існування гендерних проблем, охорона здоров'я не було визначена пріоритетною сферою і не було розроблено цільових заходів для їх розв'язання.

Як результат рішень Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» для вирішення існуючих у суспільстві гендерних проблем постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1834 було затверджено «Державну програму з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року» [14]. Її метою було забезпечення рівних прав для жінок і чоловіків та рівних можливостей їх реалізації. Основними завданнями Програми було запровадження гендерно-правової експертизи законодавства та проектів нормативно-правових актів; розроблення та виконання державних цільових програм щодо забезпечення гендерної рівності; організація наукових досліджень вивчення проблеми забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків.

На реалізацію Державної програми МОЗ України було прийнято наказ від 15.03.2007 р. № 121, яким визначено План заходів щодо виконання Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року [15]. Цим законодавчим документом закріплювалось забезпечення приведення нормативно-правових актів у відповідність із Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», проведення гендерної експертизи законодавства, сприяння проведенню заходів (семінарів, тренінгів) із гендерних питань, вивчення стану здоров'я чоловіків та жінок. Проте враховуючи відсутність інформаційного висвітлення реалізації запланованих заходів, можна припустити, що їх виконання відбулося не повною мірою [18].

У вересні 2013 р. після трирічної перерви Постановою Кабінету Міністрів України

№ 717 було прийнято «Державну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року». Її мета та завдання продовжують державний курс, спрямований на досягнення паритетного становища чоловіків та жінок [7].

Висновки

Отже, результати аналізу нормативно-правових документів щодо забезпечення гендерної рівності свідчать, що в цілому в державі цій проблемі приділяється достатня увага. Це підтверджується низкою чинних законодавчих актів, прийнятих державою. Однак у галузі охорони здоров'я питання забезпечення гендерної рівності вивчене та висвітлене недостатньо.

Перспективи подальших досліджень полягатимуть у вивченні міжнародного досвіду забезпечення гендерної рівності в охороні здоров'я для розробки пропозицій щодо їх впровадження в Україні.

Список використаних джерел

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю.С. Шемчушенка. – К.: ТОВ «Юридична думка», 2007. – 992 с.
2. Основи законодавства про охорону здоров'я // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – ст. 19. – 26 січ.
3. Гендерний аналіз українського суспільства. – К.: ПРООН, 1999. – 297 с.
4. Гендерний розвиток в Україні. Реалії і перспективи. – К., ПРООН, 2003. – 104 с.
5. Герасименко Г.В. Гендерні аспекти соціальної політики в Україні / Герасименко Г.В. – Умань: Візаві (СПД Сочинський), 2008. – 252 с.
6. Гордиенко С.М. Гендерные проблемы в обществе и медицине / С.М. Гордиенко // Здоров'я України. – 2007. – № 1. – С. 23.
7. Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 верес. 2013 р. № 717. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/717-2013-p>. Назва з екрана.
8. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 52. – Ст. 561.
9. Здоровье и здравоохранение в гендерном измерении / под общ. ред. Н.М. Римашевской. – М.: Социальный проект, 2007. – 240 с.
10. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : коментар до Закону України. – Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. – 168 с.
11. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
12. Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 рр. : Постанова Кабінету Міністрів України № 479 від 6 трав. 2001 р. // Вісн. держ. служби України. – 2001. – № 2. – С. 11–19.
13. Організаційні та правові елементи інституційного механізму забезпечення гендерної рівності в Україні. – Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. – 140 с.
14. Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року // Офіційний вісник України. – 2007. – № 1. – Ст. 91.
15. План заходів щодо виконання Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до

2010 року : наказ МОЗ України від 15 берез. 2007 р. № 121 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://mozdocs.kiev.ua/>. Назва з екрана.

16. Про затвердження Національного плану дій на 1997–2000 роки щодо поліпшення становища жінок і підвищення їх ролі у суспільстві: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 верес. 1997 р. № 993. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993-97-%D0%BF>. Назва з екрана.

17. ПРООН Україна : огляд та рекомендації щодо впровадження гендерних підходів : Програма розвитку ООН в Україні, 2006. – 44с.

18. Стан забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві. Щорічна державна доповідь. – К., 2007. – 223 с.

19. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна. – К., 2003.

Нормативное регулирование вопроса гендерного равенства в обществе и здравоохранении Украины.

Чепелевская Л.А., Крапивина А.А.

***Резюме.** Проанализирована существующая нормативно-правовая база по вопросам регулирования гендерного равенства в обществе и области здравоохранения. Освещены основные мероприятия, проводимые в украинском обществе и здравоохранении относительно достижения равенства прав и возможностей мужчин и женщин.*

***Ключевые слова:** нормативно-правовые документы, гендерное равенство, здравоохранение.*

Normatyvne regulation of gender equality in the community and the health of Ukraine

Czepelewski L., Krapivina A.

***Summary.** Proanalyzovana suschestvuyuschaya pravovaya regulatory framework on gender equality Question regulation in society and region of Health. Basic activities of Osvescheny, provodymye in Ukrainian society and sensibly-ohranenyu Relatively achievements of opportunities and equality of rights of men and women.*

***Keywords:** regulatory and legal Documents, gender equality, of Health.*